

פרשת קורט ואלדהיים ופועלי הכפייה

י. מישאל

בשבועות האחרונים ניתן פירסום רב לד"ר ואלדהיים עם הופעת ספר זכרונותיו מימי עבודתו כמזכיר כללי של האו"ם, אף כי המעיין בספר זה לא ימצא בו חידוש, ועם התגלית שנעשתה באיחור זמן רב על שירותו בצבא הגרמני בחזית הרוסית, שעדיין לא ידוע בבירור מה היה טיבו.

הגיעו הדברים לידי כך שפתב ישראלי (דניאל דגן) ראיין אותו והוא טען לפניו שממיו לא השתתף בתכנית "הפתרון הסופי" של היטלר ליהודי אירופה ואף לא גונב אליו שמץ דבר על תכנית זו, ואף לא שירת ב"ס.ס." או בגיסטאפו. הוא הדגיש אפילו **שלא ידע בשעתו על השמדת היהודים שהתבצעה בזמן שירותו בצבא הגרמני בחזית המזרח.** ליתר הדגשה באה מצידו הכרזה שיש לו "ידידים רבים בין היהודים".

הפרשה כולה היתה בגדר עניין שנתעורר שלא בעתו כיוון שנודע, שד"ר ואלדהיים מתכוון להיבחר לנשיאה של אוסטריה. יש מי שסבור, כי גילוי "הפרשה הסתומה" על תפקידו האמיתי של ואלדהיים בחזית המזרח בימי מלחמת העולם השנייה — לא הזיק, כי אם הועיל למי שהיה המזכיר הכללי של האו"ם, שהרי גלוי וידוע שבאוסטריה של ימינו אין מחסור באנטישמיים והחשדות על חטאיו של ד"ר ואלדהיים כלפי העם היהודי — לא זו בלבד שלא היה בהם כדי להזיק לו ולבחירתו לנשיא — כי אם להיפך! הפופולאריות שלו גברה מהזמן שבו הועלו נגדו האשמות וחשדות. יתר על כן, תעודות מתקופת מלחמת העולם השנייה, השמורות בגנזכי האו"ם נשארן בגדר סוד שאין מגלים אותו אפילו לצנועים, כי פניית ארגונים יהודיים, כמו "הקונגרס היהודי העולמי" וארגונים אחרים לתת לחוקרים לקרוא את התעודות האמורות — נתקבלו בשעתו, בהתנגדות נמרצת של ד"ר ואלדהיים, שהיה במשך שנים על שנים מזכיר האו"ם, ואי-אפשר היה להזיזו מעמדתו זו.

אך עובדה אחת אין בה על של ספק. כשביקר ד"ר ואלדהיים במדינת ישראל, הוזמן, כמנהג הממשלה, לבקר ב"יד ושם". לרגל משרתו הרמה, נתבקש ד"ר גדעון האזנר, מי שהיה הקטיגור במשפט אייכמן, ללוותו והסכים לכך. אולם כשהגיעו ל"יד ושם" סירב ד"ר ואלדהיים בתוקף לחבוש כיפה לראשו, כנהוג וכמקובל, כיאות לקדושת המקום הזה. הביקור נתבטל וד"ר ואלדהיים הוזמן שנית לבקר ב"יד ושם". הפעם ד"ר האזנר סירב להצטרף אליו, לאור התנהגותו, אך ד"ר ואלדהיים שוב סירב לחבוש כיפה לראשו, והביקור בוטל.

דומה שהפגנה זו של ד"ר ואלדהיים מגלה את רגשותיו האמיתיים, ולא יעזרו לו בעת הכרזותיו שיש לו "ידידים יהודים רבים". בהתנהגותו זו העיד ה"נחתום" האוסטרי על עיסתו ועל הרגשותיו.

תקרית זו הזכירה לי ביקור באוסטריה לפני חמש שנים. בין השאר ביקרתי בבית הקברות היהודי בווינה, ואחד הממונים על שמירת בית העלמין, יהודי וינאי מלידה, אמר לי: "צא וראה מה נשאר לפליטה מקהילת וינה המפוארת – בית-עלמין עלוב, קברים ומצבות". הבינותי לרוחו של האיש ולבי דאב לשמע דבריו.

כשביקרתי בבאדן הסמוכה לווינה, נתקלתי באוסטרי אחד בגיל העמידה, שנתלווה לי לסיור בסביבה. דיברנו על נושאים שונים ברוח טובה, אך כששאלתי אותו אם שירת בימי המלחמה בחזית המזרחית – נאלם דום ושיחתנו הופסקה מיניה וביה. הבינותי את סיבת שתיקתו.

כידוע, יצאה אוסטריה ממלחמת העולם השנייה כש"כולה יִקְאִית" ונהנית משני העולמות: מערב ומזרח כאחד וכמקום מפגש לאנשי ביון ומרגלים משני הצדדים. ד"ר קרייסקי, הסוציאלי-דימוקרט האוסטרי, שבימי המלחמה אץ לשוודיה, בשל מוצאו היהודי, השכיל למצוא לו מהלכים באחדות מבירות העולם. הוא ניהל "רומן" ממושך עם עראפת, עד שהלה רימָה אותו בהבטחותיו פעם פעמיים. לא נדון כאן בפרשת הפיצויים לקורבנות הנאצים וכיצד נהגה אוסטריה כלפי פליטיה היהודים, אבל לא צריכים למשקפים-מומחים כדי להעיד, שחלק גדול מהעם האוסטרי נשאר אנטישמי, ושה"אנש'לוס" שברצע ע"י גרמניה הנאצית לא הרצא אל הפועל מאונס אלא מרצון, ואף בהתלהבות פטרוטית. סוף-סוף היטלר, קאלנ ברונר ואחרים מראשי הנאצים נולדו וגדלו באוסטריה ואת השנאה ליהודים ינקו מחלב אִמָם. רק בדרך זו ניתן להסביר את סלידתו של ד"ר ואלדהיים מפני הכיפה. סלידה זו גילתה את מצפוניו, והוכיחה שאין לו מצפון כלל, ככל הנראה, אם כי כיום הוא מתפאר ש"יש לו ידידים רבים בין היהודים"...

ההחלטה של בון בימי שלטונו של אדנאואר על תשלום שילומים ופיצויים לקורבנות הנאצים והחזרת הרכוש היהודי, לא עשתה רושם מלכתחילה על האוסטרים, שטענו, כי גרמניה סיפחה את אוסטריה והם נכנעו לסיפוח מאונס. מה שהושג בתחום הפיצויים מאוסטריה לא הושג אלא אחרי מו"מ מייגע וממשלת אוסטריה טענה תמיד: "אין לי". אבל רק לפני זמן קצר נתערר מבקר-אומנות יהודי להעלות את שאלת התמונות האמנותיות והציורים שנגזלו מיהודים בגרמניה ובאוסטריה והוחבאו במערות ובמוזיאונים אוסטריים, ומפני הלחץ הציבורי מן המערב, הסכימו האוסטרים להחזיר לאנשים שעודם בחיים את רכושם, אם יביאו הוכחות מוצקות לבעלות על יצירות אמנותיות אלה.

היהודים כפועלי כפייה בתקופת המלחמה

"ועדת התביעות היהודית", שנאבקה למען קבלת שילומים ופיצויים אישיים מאת ממשלתה של גרמניה המערבית, רואה אותה כיורשתו של השלטון הנאצי ונושאת באחריות לחובות של שלטון-הֶרְשֶׁע גם לאחר ששלטון זה עבר ובטל מעולמה של אירופה.

רבים נוטים לשכוח, כי תעשיות המלחמה הגרמניות העסיקו כעבדים את שבויי המלחמה, את היהודים יושבי מחנות-הריכוז ואת כל הצעירים בתחומי ה"רייך

השלישי" ובאירופה שבה שלטו אנשי ה"ס.ס." והגיסטאפו שלטון בלי מצרים. היהודים הלכו לעבודת הכפייה (12 שעות ביממה) מהטעם הפשוט, שעבודה בבתי החרושת הצילה אותם מחיסול במשרפות אושוויץ ובמחנות הריכוז האחרים. עם זאת, טענו התעשיינים הגרמנים הגדולים, שהועמדו לדין בימי משפטי נירנברג, כי פועלי-הכפייה נשלחו אליהם בפקודת השלטון, ולכן האחראים לעבודות הכפייה הם אנשי השלטון ולא התעשיינים.

דוגמה בולטת לכך ניתנת ע"י ק.ה. יאנצן בכתב-העת "די צייט". האישה העשיר ביותר בגרמניה, פרידריך פליק, שעמד בראש קונצרן תעשייתי — אף על פי שהוכרז כפושע מלחמה — סירב, כתום שנות מאסרו, לשלם את הסכום של 5 מיליון דולרים לעובדי כפייה של מפעליו — אנשים ונשים יהודיים — שעבדו אצלו בימי המלחמה. טענתו היתה, שהוא היה מחוייב להעסיקם בתוקף צו השלטונות הנאציים, ועם זאת גילה "יחס הוגן כלפיהם" — לדבריו. את המגעים הראשונים עם התעשיין פליק הקים אָריק וארבורג, באמצעות ידידו האישי, עוה"ד פאביאן פון שלאָברנדורף, שהיה חבר בקבוצה הקטנה של קצינים אנטי-נאציים ב"רייכסוואָהר", שבין גיבוריהם היה הקצין פון שטאובנברג, שניסה להתנקש בחיי היטלר ולא הצליח ואחר כך הוצא להורג עם כמה גנרלים אחרים שהיטלר חשד בהם שהיו בקבוצה זו.

העו"ד פון שלאברנדורף הצליח בשעתו (בשנת 1963) להחתים את פרידריך פליק על טיוטה של הסכם לשלם לפועלי הכפייה הנמצאים עוד בחיים סך של 8-5 מיליוני דולרים. עם זאת לא זו פליק מטענתו העקרונית, שלא היתה לו ברירה אלא לקבל את פועלי הכפייה מהשלטונות הנאציים, ואילו היה מסרב היו מאשימים אותו בחבלה ובערעור המשמעת והיו דנים אותו למיתה. כך טען גם במשפט פושעי המלחמה הנ"ל.

טענות דומות השמיעו גם כן אילי התעשייה יִמְנס, ראשי חברת המכוניות דיימלר-בנז, והתעשיין אלפרד קרופ, שהסכים לשלם 10 מיליון מרק "מתוך רצון טוב ומטעמים מוסריים", והיה סבור שבדרך זו פִתַר את שאלת חטאיו בעבר.

"ועד התביעות" של הארגונים היהודים הצליח בסך-הכל לקבל מהתעשיינים סך 13 מליון דולר. חשבון זה לא כָלל את פליק שקנה — בסוף שנות החמישים — את מפעלי "א.ג. פארבן" ופליק הסכים לשלם 1,700 דולר לכל פועלי הכפייה, שעבדו אצלו (בסך הכל נכללו בחשבון הזה 15,000 יהודים). וזאת לזכור, שאחד מסניפי "א.ג. פארבן" הקים ליד אושוויץ בית-חרושת תת-קרקעי לייצור גומי סינתטי (Buna).

אגב, מפעל זה הקרוב כל כך לאושוויץ, הופצץ לא פעם ע"י מפציצי אנגליה וארה"ב, שעברו על פני אושוויץ, אך הם לא קיבלו הוראה להרוס את קווי-הרכבות שהוליכו לאושוויץ, אם כי היה ברור, שאילו נהרסו קווים אלה היה המפעל של השמדת יהודים מופרע ומופסק לשבועות וחודשים רבים.

יש צורך להוסיף, כי בין הפועלים הזרים שעבדו בבתי החרושת של פליק היו 40,000 שבויי מלחמה רוסיים, אעפ"י שזה נוגד בהחלט את אָמְנַת ז'נבה. עוה"ד של פליק טענו במשפטו הראשון, כי נתן לעובדיו תנאי-עבודה "אנושיים". המשפטן

הידוע, רוברט קמפנר מארה"ב, שהיה אחד מראשי התביעה במשפטי נירנברג הוכיח, כי בטענת פליק על "תנאי עבודה אנושיים" – אין כל אמת. התובע בנג'אמין פֶרְנֵטש, שאל פעם אל אלברט שְפֶר, ששימש כשר בממשלת היטלר, אם לדעתו צדק פליק בטענותיו לפני בית המשפט, ושפר השיב ברורות: "לא, הוא אינו צודק". גם רוברט קמפנר הביא הוכחות חותכות, שאין פליק אומר את האמת.

אגב, כשפליק פרש מעסקיו ובנו מכר את נכסיו לבנק הגרמני, רוברט קמפנר ראה הזדמנות נאותה לעצמו להעלות מחדש את שאלת הפיצויים של מפעלי פליק, ואף הזהיר, כי מנהלי הבנק הגרמני ייתבעו לדין, כיוון שהבנק הזה גם כן העסיק עובדי כפיה ממחנה הריכוז של דאכאו.

ב"בונדסטאג" קמו לאחרונה תובעים להשלמת פירעון הפיצויים לקרבנות הנאצים, שתביעותיהם לא סופקו. עד כה שולמו ליהודים קרבנות הנאצים ע"י ממשלת בון 86 מיליארד מארקום ועד שנת 2060 יגיע סכום הפיצויים עד 100 מיליארד מארק.

למותר הוא להוסיף, כי תשלומי הפיצויים הניתנים ע"י ממשלת אוסטריה לקרבנות הנאצים אינם אלא חלק מזערי מסכום זה, אף אם נביא בחשבון את ההפרש שבאוכלוסיות של שתי המדינות.

שינוי קו ישראל בהקשר לפרשת ואלדהיים

בפגישה עם עתונאים ישראלים הודיע השגריר בנימין נתניהו, שבין המטרות שהציב לעצמו ראש-הממשלה, שמעון פֶרֶס ושלשמן שהה ארבעה ימים בארה"ב היתה גם המטרה: לבקש מהמוזכיר הכללי של האו"ם מר קוויאר להמציא לממשלת ישראל עותקים של התעודות על ד"ר קורט וואלדהיים, תעודות הנמצאות בגנזכי האו"ם מסוף שנות הארבעים, ואשר ד"ר ואלדהיים טען זה לא כבר בווינה, כי הוא "לא קרא אותן ואינו מתעניין בהן כלל"...

ב־5 במאי נערכו באוסטריה בחירות נשיא, ואלדהיים רואה עצמו מוכשר ומתאים מכל הבחירות לעמוד בראש העם האוסטרי.

לפי חוקת האו"ם יש לכלל אומה, חברה באו"ם, הזכות לבקש כל תעודה הנמצאת בגנזכים של האו"ם. במאמרנו זה עמדנו על שלותו האולימפית של ד"ר קורט ואלדהיים ועל טענתו שהיה רק "קצין זוֹפֶר" בצבא הרייך, ואולם לפי העתק התעודות שנדפס בעתון יוגוסלאווי, שראה אור בשנת 1947, ושהעתקו נמסר לחוגים אחראיים, קורט ואלדהיים היה קצין-ביון בדרגה גבוהה בחילות היטלר והיה ממונה על הפעולה הצבאית בהררי הבאלקאנים ועל רדיפת הפארטיזנים ומלחמת-השמד גם נגד אזרחים. כך, למשל, פקד להעלות באש שלושה כפרים של איכרים יוגוסלאווים כעונש על חבלת פארטיזנים ברכבת גרמנית, ולא ייתכן גם כן שלא ידע כלל על משלוח עשרות אלפי יהודים מסאלוניקי שביוון אל בתי המשרפות של אושוויץ.

רד"מ פרס אמר: "אם שום ממשלה ושום גורם אחר לא התעניין עד כה בתעודות אלו שנשלחו מהוועדה היוגוסלאווית הדנה על פושעי מלחמה במלחמת העולם

השנייה – הרי זו חובתנו למלא תפקיד זה”.

ואמנם המזכיר הכללי של א״ם, מר דה־קווייאר, נענה לבקשת ראש ממשלת ישראל והבטיח לו שימציא לו תוך ימים אחדים את העתקי התעודות שבגנוך האו״ם – לעיון ולדיון.

השגריר בנימין נתניהו הדגיש שההאשמות הן קשות והעניין חמור ואין לעבור עליהם בשתיקה. יש אך להצטער עך כך שפרשה זו לא פורסמה קודם ברבים. לכאורה ניתן לומר, כי ״מזלה״ של אוסטריה ה־דימוקרטית״, ששימשה עד כה מדינת־ביניים בין מזרח למערב, ובין המשטרים השונים, הוא גם שאיפשר לה להיחלץ מאחריות לכמה מעללים שעוללו הנאצים האוסטרים שטענו, כאמור, שאוסטריה ״לא רצתה באנשלוס״ שכפה עליה היטלר ולכן היא פטורה מכמה וכמה חובות. כבר היה מי שאמר, כי האוסטרים הם אנשים ממולחים, שכן ״הצליחו לשכנע את העולם שהקומפוזיטור בטהובן נולד באוסטריה ואילו אדולף היטלר נולד בגרמניה...״

אלא שמזמן לזמן ״המרצע יוצא מתוך השק״ והאמת מתגלה לעין כל, ואז קשה להמשיך באחיזת־עיניים אוסטרית זו.